

Székelyné Török Tünde

EKSZ¹ rekordok és a MOKKA
Problémák, kérdések a feltöltéssel kapcsolatban

Minden könyvtárnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a saját integrált könyvtári rendszerében meglévő rekordok teljes egészében bekerüljenek a Magyar Országos Közös katalógus (MOKKA) adatbázisába. Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) MOKKA-ba történt integrálását követően a könyvtárközi kérések intézése is ezen a felületen történik. A könyvtár forgalmi adatai mellett a teljesített könyvtárközi kölcsönzési kérések száma is lényeges eleme az évenként biztosított ODR támogatás nagyságrendjének megállapításához. (Az ODR keretében működő szolgáltató könyvtárak: a nemzeti könyvtár, az 1997. évi CXL törvény 3. sz. mellékletében felsorolt országos szakkönyvtárak, az állami egyetemi könyvtárak, a fővárosi és a megyei közkönyvtárak.) A támogatás igényléséhez szükséges adatlap a következő, könyvtárközi ügyintézésrel kapcsolatos kérdéseket tartalmazza:

A könyvtár által teljesített könyvtárközi kölcsönzési kérések száma:

- eredetiben:
- nyomtatott másolatban:
- elektronikus formában:

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárainak egyik törekvése, hogy a földrajzi tagoltságuk ellenére (az ELTE-n több mint 70 kari, intézeti, tanszéki és karon kívüli könyvtár funkcionál) az egész intézmény könyvtári rendszerében egy közös integrált könyvtári rendszer működjön és abban valamennyi újonnan beszerzett dokumentum elérhető legyen. Az ELTE Szenátusának XXXIV/2009. (III.23.) számú határozata² a nemzetközi és a hazai példák elemzése után célként fogalmazta meg egy olyan egységes egyetemi könyvtári hálózat létrehozását, amely korszerű szolgáltatásokat nyújt valamennyi használó számára az erőforrások hatékonyabb kihasználása révén. Az ELTE 2010-ben nyilvános közbeszerzési pályázatot írt ki integrált könyvtári rendszer beszerzésére, melyet az Ex-Lh Kft. nyert meg. Ennek köszönhetően az 1995 óta használt HORIZON rendszert felváltotta az ALEPH integrált könyvtári rendszer, amelyhez 2011 folyamán csatlakozott a korábbiakban más rendszert használó két kar (a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar és a Pedagógiai és Pszichológiai Kar), valamint lehetővé vált egy közös lekerdező felület kialakítása az ELTE könyvtári hálózatához tartozó, különféle adatbázisokat használó iskolai könyvtárak számára.

1 ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálat, az Egyetemen működő könyvtárak összessége.

2 XXXIV/2009. (III. 23.) Szen. sz. határozat az Egyetemi Könyvtár hálózati reform koncepciójának elfogadásáról. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://www.elte.hu/file/szen090323_1m.pdf A letöltés ideje: 2014. 05. 03.

A váltást megelőző időpontban (2011.02.28.) az ELTE könyvtárainak összesen 508309 rekordja szerepelt az elektronikus katalógusban és ezeknek a bibliográfiai adatoknak mindössze 33%-a (167406 rekord) került be a MOKKA-ba. A közös katalógusban elérhető rekordok nem csak mennyiségükben, hanem minőségükben is erősen kritizálhatók voltak. A sokszor értelmezhetetlen, a hiányos adatok miatt nem ritkán azonosíthatatlan leírásokat jól szemlélteti az alábbi, MOKKA-ból származó találati lista:

Egyszerű Részletes Teljes MARC						
Sorsz.	☐ Szerző	Cím és szerzőségi közlés	Megj. éve	Dok.	Megnéz típus	
21.	☐	Babits Mihály összegyűjtött versei ♦[1.] ♦	1977			
22.	☐	♦1., ♦	1996			
23.	☐	Kakuk Marci ♦[1.] ♦	1974			
24.	☐	Kratkij ocerk ruszkoj istorii i kultury s drevnejsih vremen do konca XVIII v. = Az orosz művelődéstörténet rövid áttekintése a kezdetektől a XVIII. századig ♦1., ♦	1986			
25.	☐	Od najstarsich cias do roku 1848 ♦1., ♦	1961			
26.	☐	The Zenith of European Power 1830-70 ♦Vol. 10. ♦	1979			

A rekordok gyors javítása, az érvényben lévő nemzetközi és a hazai szabályozásoknak megfelelő megjelenítésük csak úgy volt lehetséges, ha a teljes törlésüket követően ismételt elküldjük a korrigált adatokat a közös katalógus számára. A bibliográfiai leírások a korábbinál jóval szigorúbb, úgynevezett szintaktikai ellenőrzésen mennek keresztül: ha valamely rekord nem felel meg az alapvető szabályoknak, az nem kerülhet be az adatbázisba. A minőség javítása mellett a számszerű adatok dinamikus növelése is fontos törekvés. A MOKKA-ODR adatbázisban elérhető EKSZ rekordszámok az alábbiak szerint alakultak az integrált rendszer váltását közvetlenül megelőző időszak óta:

Feltöltés/törlés időpontja	Rekordszám	Megjegyzés
2011. február	167406	HORIZON IKR-ből a teljes rekordszám törlése előtt.
2011. március	0	
2011. május	55942	Első feltöltés az ALEPH IKR-ből.
2012. május	167406	
2013. június	194955	
2013. július	205583	
2013. október	255900	
2013. december	364464	
2014. február	365000	
2014. március	422022	Az előadást közvetlenül megelőző feltöltés.

Az EKSZ rekordjait előre meghatározott ütemterv szerint készítjük elő és töltjük föl a MOKKA-ODR adatbázisba: jelenleg öt kar és az Egyetemi Könyvtár bibliográfiai leírásai érhetőek el a közös katalógusban, két kari könyvtárban, valamint a karon kívüli intézményekben az előkészítés folyamata zajlik.

Könyvtár, projekt	Lista kiküldés, javítás	Feltöltve/ Nincs feltöltve
ÁJK	kész	feltöltve
BGGYK	kész	feltöltve
BTK	folyamatban	részben
EK	kész	feltöltve

IK	kész	feltöltve
PPK	nem küldtünk	nincs feltöltve
TÁTK	kész	feltöltve
TÓK	kész	nincs feltöltve
TTK	nem küldtünk	nincs feltöltve
Karon kívüliek	nem küldtünk	nincs feltöltve
TÁMOP	kész	feltöltve

A Bölcsészettudományi Kar folyamatban lévő feltöltései:

Könyvtár	Előkészítés	Feltöltés
L_055 Indoeurópai Nyelvtudományi Szakgyűjtemény	javítás folyamatban	nincs feltöltve
L_062 Germanisztikai Intézet	javítás kész	nincs feltöltve
L_066 Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék	javítás folyamatban	nincs feltöltve
L_104 Spanyol Nyelvi és Irodalmi Tanszék	javítás folyamatban	nincs feltöltve
L_148 Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék	javítás folyamatban	nincs feltöltve
L_491Távol-keleti Intézet	javítás folyamatban	nincs feltöltve
L_910 EFK Egyetemközi Francia Központ (karon kívüli)	javítás kész	nincs feltöltve

Az ALEPH integrált könyvtári rendszer bevezetése óta eltelt 3 év folyamán elküldött rekordoknak mindössze 84,6%-a érhető el az országos közös katalógusban. A szolgáltatott és a befogadott rekordszám közötti jelentős különbség indokoltá teszi, hogy megkíséreljük feltérképezni az eltérés lehetséges okait a kedvezőbb arányok elérése érdekében:

- A MOKKA szabályzat és az érvényben lévő szabványok többkötetes dokumentumok leírására vonatkozó előírásai ellentmondóak: a MSZ 3424/1-1978 3.3.3. pontja szerint forrástiltalom vonatkozik a kötetjelzés leírására, míg a MOKKAWiki kötetkezelésének leírásában kötelező adatelem.

„MARC21 kapcsolt rekordos kezelés

Kapcsolt rekordos kötetkezelés a 773/774 mezők használatával:

monografikus rekord bibliográfiai szint kódolása: m

kötetrekord bibliográfiai szintje: d

mind a kötetrekord, mind a monografikus rekord 773/774 mezőjében van \$w és a kötetrekord 773 mezőjében \$g almező³

A hatályos szabályozások összhangjának megteremtése azért is sürgető, mert ennek hiányában a könyvtárak a szabvány folyamatos figyelmen kívül hagyására kényszerülnek, ezzel párhuzamosan pedig kénytelenek a MOKKA szabályozás előtt született leírásaikat tömegesen átalakítani a MOKKA kívánalmainak megfelelően.

- Komoly hiányosságként említhető, hogy a MOKKA/ODR adatbázis gyűjtőkörének pontos definíciója nem érhető el, így nem tudható pontosan, mely dokumentumtípusok képezik az adatbázis állományát, illetve milyen időhatárok vonatkoznak a küldendő leírások körére. Jelenleg a következő dokumentumtípusok vannak feltüntetve a MOKKA honlapján a keresés szűkítésére szolgáló opciók között: könyv, folyóirat, kotta, térkép, e-dokumentum, zene, film és dia, kiadatlan könyv. A feltöltő könyvtárak bizonytalanságát jól mutatja például a „szakdolgozat”, illetve a „doktori disszertáció” tárgyszóra kapott találatok száma (hozzávetőleg 7000, illetve 14000 rekord), amely arra enged következtetni, hogy bizonyos könyvtárak rendszeresen, mások viszont egyáltalán nem szolgáltatják e dokumentumaik szurrogátumait. A szakdolgozatok és a doktori disszertációk besorolási helye egyaránt a „kiadatlan könyv” kategória. Az időhatárok meghatározásának hiánya tovább növeli a kockázatát annak, hogy az adatbázis építésében az elvszerűség helyett az estlegesség érvényesül.

A MOKKA/ODR-ben elérhető rekordszám néhány kiadási évre keresve:

Évszám	Rekordszám a MOKKA-ban
1849	906
1800	636

3 *Kötetkezelés.* [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja:

<http://wiki.mokka.hu/wiki/K%C3%B6tetkezel%C3%A9s> A letöltés ideje: 2014. 05. 03.

1750	271
1700	395
1650	196
1600	193
1550	141
1500	31
1470	7

– Az elküldött rekordok a közös adatbázisba való betöltés előtt úgynevezett szintaktikai ellenőrzésen⁴ mennek keresztül. Ha az ellenőrzőrendszer hibát talál, akkor annak súlyosságától függően visszautasítja a betöltését, illetve beengedi a rekordot, de ezzel párhuzamosan hibaüzenetet küld a feltöltő könyvtárnak. A hiányos, hibás rekordok javításának, kiegészítésének és bizonyos esetekben a közös katalógusba való bekerülésük feltétele a korrekt, elegendő információt tartalmazó hibaüzenet. Ezek a visszajelzések azonban az Egyetemi Könyvtár tapasztalatai szerint gyakran elégtelenek vagy nem kielégítőek, mert

- az automatikus visszajelzések rendszeresen elmaradnak,
- az automatikus visszajelzések nem tartalmaznak elegendő információt az elvárt korrekciók végrehajtásához:

5 Hiányos adattartalmú rekord. (300) 30787
6 Nincs megfelelő kötetjelzés. (773 \$g) 18
7 Hibás/hiányzik az ország kódja. (008/15-17=w) 2
8 Hibás/hiányzik a nyelv kódja. (008/35-37=en) 31
9 Hibás/hiányzik a megjelenés éve. (008/07-10=184) 1
10 Hibás/hiányzik a nyelv kódja. (008/35-37=at) 23
.
.
.
30 Hibás/hiányzik az ország kódja. (008/15-17=) 13194
1 S 640713 B 25569

⁴ Szintaktikai ellenőrzés. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://wiki.mokka.hu/wiki/Szintaktikai_ellen%C5%91rz%C3%A9s A letöltés ideje: 2014. 05. 04.

2 S 640713 H 30432

3 2 640713 H 2269

4 2 640713 B 1342

5 E 640713 B 2329

Magyarázat:

S-Save, E-Error, 1 – betöltő soron van, 2-betöltő soron vára­kozik, C-cancelled

B-bib, H-holding

Utolsó oszlop-darabszám

Az automatikusan küldött visszajelzéseknek minimálisan az alábbi kérdésekre kellene kitérniük:

- hibásan betöltött rekordok esetében: a hiba jellege, a rekord azonosítása (001-es mező tartalma/vonalkód/jelzet);
- a durva hiba miatt be nem töltött rekordok esetén: a hiba jellege, a rekord azonosítása (001-es mező tartalma/vonalkód/jelzet);
- a vára­kozó soron / betöltő soron vára­kozik listára került rekordok esetén: a rekord azonosítása, a vára­kozó sorra kerülés oka. (Szükséges továbbá arra vonatkozóan is informálni a könyvtárakat, hogy ha egy fejkord/kötetrekord azért került a vára­kozó listára, mert nem érkezett meg a hozzá tartozó kötetrekord/fejkord, akkor a következő küldés alkalmával ezek „egymásra találnak-e”).

Az ELTE könyvtárainak helyzete mellett érdemes megnéznünk néhány más, szintén az ALEPH integrált rendszerben dolgozó könyvtár közös katalógusbeli jelenlétét:

Könyvtár	Rekordszám
BME OMIKK	305000
OMgK	11716
Savaria Egyetemi Központ Könyvtára	0
Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Könyvtára	6013 (pld.adatok nélkül)
Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár	0
Kecskeméti Főiskola Könyvtár és Inf. Központ	0

A fenti táblázat áttekintése után arra a következtetésre juthatunk, hogy az ELTE 422022 betöltött rekordjával kedvezőbb helyzetben van a vizsgált intézményekhez képest. A feltöltő könyvtárak erőfeszítései mellett a hatékonyabb együttműködés érdekében az alábbi javaslatok fogalmazódtak meg a fogadó intézménnyel szemben:

- a szabvány és a MOKKA szabályzat közötti ellentmondások kezelése;
- naprakész tájékoztatás a MOKKA/ODR változásairól;
- a MOKKA Gyűjtőköri Szabályzatának elérhetővé tétele;
- hatékony kommunikáció a könyvtárakkal, gyors és eredményes problémamegoldás.

Felhasznált irodalom:

- XXXIV/2009. (III. 23.) Szen. sz. *határozat az Egyetemi Könyvtár hálózati reform koncepciójának elfogadásáról*. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://www.elte.hu/file/szen090323_1m.pdf A letöltés ideje: 2014. 05. 03.
- BÁNKESZI Katalin: *A MOKKA-ODR egyesítésének előkészületei*. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 19. évf. 2010. 8. sz. p. 18-23.
- *MOKKAWiki*. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: <http://wiki.mokka.hu/wiki/Kezd%C5%91lap> A letöltés ideje: 2014. 05. 03.
- *Országos Dokumentum-ellátási Rendszer – ODR*. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtarszakmai/orszagos-dokumentum> A letöltés ideje: 2014. 04. 29.
- *Szintaktikai ellenőrzés*. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://wiki.mokka.hu/wiki/Szintaktikai_ellen%C5%91rz%C3%A9s A letöltés ideje: 2014. 04. 29.